

NORGES HØYESTERETT

Den 30. mars 2012 avsa Høyesterett dom i

HR-2012-00689-A, (sak nr. 2012/143), straffesak, anke over dom,

A (advokat Inger Marie Sunde)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (statsadvokat Katharina Rise)

STEMMEGIVNING:

- (1) Dommer **Matheson**: Saken gjelder anvendelsen av straffeloven § 135a. Bestemmelsen setter forbud mot diskriminerende eller hatefulle ytringer som er fremsatt offentlig.
- (2) Statsadvokatene i Rogaland tok den 9. november 2010 ut tiltale mot A for ved én og samme anledning å ha overtrådt både straffeloven § 135a og straffeloven § 390a. Om grunnlaget for tiltalen etter straffeloven § 135a heter det i tiltalebeslutningen:

”Onsdag 28. juli 2010 kl. 02.30 i køen ved utestedet 'X' i ----- -- i Y, forhånet han dørvakt B på grunn av hans hudfarge og etniske opprinnelse, ved gjentatte ganger høylydt å kalle ham 'jævla neger' og 'jævla svarting' og ved å si 'hvorfor tillates negre å jobbe i Norge'. Uttalelsen skjedde i nærvær av et titalls andre personer på stedet.”
- (3) Hva gjelder tiltalen etter straffeloven § 390a er det i grunnlagsbeskrivelsen angitt at A ved samme anledning og opptreden hadde krenket dørvaktens fred ved hensynsløs adferd.
- (4) Stavanger tingrett avsa 18. januar 2011 dom med slik domsslutning:

”1. A, født 15.08.1973, dømmes for overtredelse av straffeloven § 1335a første og annet ledd, og straffeloven § 390a, til fengsel i 18 – atten – dager, som gjøres betinget med en prøvetid på 2 – to – år, jf. straffeloven §§ 52-54.

Han idømmes videre en bot på 15 – femten – tusen kroner, subsidiært fengsel i 15 – femten – dager om boten ikke kommer til betaling.

2. A, født 15.08.1973, dømmes til å erstatte det offentlige saksomkostninger med 4 000 – firetusen – kroner.”

- (5) A anket lovanvendelsen under skyldspørsmålet på begge tiltalepunktene til Gulating lagmannsrett. Anken ble imidlertid bare tillatt fremmet for så vidt gjaldt spørsmålet om overtredelse av straffeloven § 135a. Lagmannsretten forkastet anken ved dom 21. desember 2011.
- (6) Tiltalte har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder lovanvendelsen under skyldspørsmålet.
- (7) As hovedanførsel er at lagmannsretten har lagt terskelen for lavt når den er kommet til at utsagnene som han fremsatte overfor dørvakten, rammes av dette straffebudet. Det er vist til at det i rettspraksis er etablert en rommelig margin for uheldige og smakløse ytringer. Selv om § 135a i visse henseender ble skjerpet etter endringene i Grunnloven § 100 i 2004, ble selve straffbarhetsnormen beholdt uendret. Uttalelsene hans er derfor ikke diskriminerende i straffelovens forstand.
- (8) Sjikanerende uttalelser fra en beruset person i køen til et utested, slår uansett mest tilbake på ytreren selv og kan ut fra omstendighetene i saken her ikke sies å innebære noen egentlig nedvurdering av den som disse ytringene rettet seg mot.
- (9) *Påtalemyndigheten* har gjort gjeldende at de aktuelle uttalelsene – forstått i sin sammenheng – klart rammes av straffeloven § 135a. Spørsmålet i saken er derfor bare om hensynet til ytringsfriheten kan begrunne en innskrenkende tolkning av straffebudet som gjør utsagnene straffrie. Etter de forutsetninger som ble lagt til grunn både ved endringene i Grunnloven § 100 og den senere endringen i straffeloven § 135a, må terskelen for å anvende straffebudet anses å ligge noe lavere enn den som ble lagt til grunn i plenumsdommen i Rt. 2002 side 1618. Nærværende sak gjelder ytringer overfor en dørvakt på et utested nattestid, en situasjon der yrkesutøveren er sårbar og i en utsatt posisjon. Utsagnene er fremsatt uten annet siktemål enn nettopp å krenke den fornærmede. Det er ikke tale om bidrag i den politiske debatt. I slike situasjoner har hensynet til ytringsfriheten liten gjennomslagskraft, og terskelen for å anvende § 135a er derfor oppfylt.
- (10) *Jeg er kommet til at anken må forkastes.*
- (11) Saken har sin bakgrunn i at tiltalte – etter å ha vært på et par serveringssteder i Y og drukket alkohol sammen med en arbeidskollega – ble nektet adgang til utestedet ”X” fordi han virket beruset. Mens kameraten slapp inn, ble tiltalte stående igjen utenfor og argumentere med dørvakten. Dørvakten var farget. Om det videre hendelsesforløpet, heter det i tingrettens dom:

”Fornærmede fastholdt at tiltalte var for alkoholpåvirket til å komme inn. Tiltalte reiste da spørsmål ved fornærmedes dømmekraft med grunnlag i hans rasemessige bakgrunn,

og omtalte fornærmede gjentatte ganger som 'jævla neger' eller 'jævla svarting', samtidig som han forlangte å få snakke med fornærmedes overordnede. Fornærmede ledet tiltalte ut av køen, slik at han ble stående ved siden av køen, utenfor inngjerdingen til utestedets uteareal, og tilkalte vaktleder C over radio. Idet C kom til stedet, overløt fornærmede til denne å håndtere tiltalte, og gikk selv tilbake for å betjene de som stod i køen. Tiltalte og C stod etter dette et par meter fra fornærmede.

C, som ikke visste hvorfor han var blitt tilkalt, gikk utenfor sperringen for å snakke med tiltalte. Tiltalte gjentok at han var uenig i fornærmedes avgjørelse om å nekte ham adgang, og spurte C hvor lenge han hadde tenkt å la en neger styre døren til utestedet. Idet C oppfattet tiltaltes omtale av fornærmede, ga han tiltalte entydig beskjed om at han kunne glemme å komme inn på utestedet. Tiltalte tok fortsatt ikke et nei for et nei, og fortsatte å argumentere med C, samtidig som han omtalte fornærmede som en 'jævla svarting' og C som 'niggerlover'. C avviste ytterligere diskusjon med tiltalte og skjøv han med flat hånd mot brystkassen ut mot gaten, hvilket han måtte gjenta enda en gang. Tiltalte ble deretter stående på gaten og besvære seg over dørvaktene på utestedet."

- (12) Spørsmålet er om de karakteristikkene og uttalelser tiltalte kom med i køen utenfor "X", rammes av straffeloven § 135a. Om bakgrunnen for straffebudet nøyer jeg meg med å vise til redegjørelsen i plenumskjennelsen i Rt. 1997 side 1821. Straffeloven § 135a ble senest endret ved lov av 3. juni 2005 nr. 33, i kraft fra 1. januar 2006. Jeg kommer senere tilbake til dette.
- (13) Høyesterett har behandlet rekkevidden av § 135a i flere tidligere saker. Disse har i hovedsak omhandlet ytringer som har vært fremsatt i en politisk – og ikke som her utelukkende sjikanøs – sammenheng. Nærværende sak reiser derfor spørsmål om anvendelse av bestemmelsen på utsagn som både i form, innhold og kontekst har en annen karakter enn dem som hittil har vært bedømt i rettspraksis.
- (14) Straffebudet krever etter første ledd første punktum at den diskriminerende uttalelsen er fremsatt offentlig. Straffeloven § 7 nr. 2 definerer når en handling anses forøvd offentlig. I forarbeidene til § 135a, jf. Ot.prp. nr. 33 (2004–2005) side 215, er uttalt følgende:
- "Dersom ytringen ikke er egnet til å nå et 'større antall personer', kan den likevel rammes av straffebudet dersom den er fremsatt på et offentlig sted. Det er imidlertid da et vilkår at minst én person må ha oppfattet ytringen."**
- (15) De tidligere retter har lagt til grunn at uttalelsene ble fremsatt dels i påhør av fornærmede, dels i påhør av vitnet C. Vilkåret om offentlig fremsattelse er derfor oppfylt.
- (16) Jeg går så over til å drøfte om tiltaltes uttalelser er diskriminerende i straffebudets forstand. I § 135a annet ledd er det nærmere forklart hva slags ytringer som rammes. Der heter det blant annet:
- "Med diskriminerende eller hatefull ytring menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres**
- a) hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse,**
..."
- (17) For å kunne ta stilling til om utsagnene tiltalte kom med rammes av straffebudet, må de først tolkes slik at innholdet i dem kan fastlegges. Tolkningen er en del av rettsanvendelsen der Høyesterett har full kompetanse, jf. plenumsavgjørelsene i Rt. 1997 side 1821 på side 1826 og i Rt. 2002 side 1618 på side 1626.

- (18) Det avgjørende for tolkningen er hvordan den alminnelige tilhører vil oppfatte utsagnet ut fra den sammenheng det er fremsatt, jf. Rt. 1997 side 1821 på side 1826 og Rt. 2002 side 1618.
- (19) Ved korte, muntlige uttalelser vil tilhørernes umiddelbare forståelse – det vil si oppfatning uten nevneverdig tankemessig bearbeidelse – av det som blir sagt, være det sentrale for fastleggelsen av meningsinnholdet. Det skal likevel i samsvar med det kontekstuelle tolkningsprinsippet, være slik at uttalelsen ”må tolkes i lys av de ytre omstendigheter den fremsettes under”, se Rt. 2002 side 1618 på side 1627. De enkelte utsagn kan altså ikke tolkes isolert, men må bedømmes samlet og innenfor den ramme de ble fremsatt, jf. til sammenligning Rt. 1981 side 1305 på side 1314 der det fremgår at enkeltstående utsagn i en løpeseddel må bedømmes samlet og i sammenheng med løpeseddels innhold for øvrig.
- (20) Når det gjelder den konkrete tolkningen, er utgangspunktet at ingen skal risikere strafferettslig ansvar ved at utsagn tillegges et meningsinnhold som ikke er uttrykkelig uttalt, med mindre et slikt innhold med rimelig stor sikkerhet kan utledes av sammenhengen, jf. Ot.prp. nr. 33 (2004–2005) side 189.
- (21) Det er i foreliggende sak tale om skjellsordlignende utfall og sjikanøse spørsmål i køen foran et skjenkested. Utsagnene som hadde svært negativ ladning, var rettet mot en dørvakt som utførte jobben sin.
- (22) Lagmannsretten har lagt til grunn at det er tale om ”beskyldninger mot fornærmede om at han på grunn av hudfarge/etnisk opprinnelse var uegnet for det arbeid han utførte”. Denne tolkningen er jeg uten videre enig i. Selv om utsagnene er korte og – bortsett fra sin negative ladning – tilsynelatende uten konkret meningsinnhold, gjentok tiltalte dem flere ganger. Gjentakelsene må forstås i sammenheng med at han ble nektet adgang til utestedet og dermed startet en krangel med dørvaktene.
- (23) Ut fra den situasjonen utsagnene ble fremsatt i, må det ha fremstått som klart at meningen var å underkjenne dørvaktens arbeid ut fra hans hudfarge. Spørsmålet til vitnet C om hvor lenge han hadde tenkt å la en neger styre døren til utestedet – et spørsmål som klart insinuerer at tiltalte ikke så det som forsvarlig å la en farget utføre slikt arbeid, og at vedkommende derfor burde fjernes fra døren – bekrefter dette. Det er således tale om en klar nedvurdering av fornærmede ut fra hans hudfarge.
- (24) Dette meningsinnholdet fremkommer etter min oppfatning med god margin til forsiktighetsregelen jeg refererte innledningsvis, om at ingen skal tillegges meninger de ikke har uttalt med mindre dette fremgår av sammenhengen. Uttalelsenes tilsynelatende spontane karakter, endrer ikke på denne bedømmelsen.
- (25) Jeg går så over til å se på spørsmålet om tiltaltes nedvurdering av dørvakten kan anses som diskriminering i straffebudets forstand. Det er alternativene ”forhåne” eller ”fremme .... ringeakt” overfor noen på grunn av hudfarge eller etnisk opprinnelse som her er aktuelle.
- (26) Det er i Rt. 1978 side 1072 på side 1076 pekt på at straffebudet i § 135a ikke kan forstås slik at det skal beskytte mot enhver uttalelse som kan påvirke synet på de grupper

bestemmelsen omhandler i negativ retning, og at "ringeakt" er et sterkt uttrykk som ikke kan omfatte enhver nedvurdering. Det fremgår samme sted under henvisning til bestemmelsens forarbeider, at § 135a må tolkes med Grunnloven § 100 som bakgrunn og ledetråd.

- (27) Ytringsfriheten som tolkningsfaktor og begrunnelse for en innskrenkende tolkning av § 135a, er understreket i senere rettspraksis. Jeg nøyer meg her med å vise til Rt. 2002 side 1618 der førstvoterende på side 1624 uttaler at § 135a

"må uten videre anvendes med de begrensningene som følger av Grunnloven § 100."

- (28) I Rt. 2007 side 1807 avsnitt 33 har førstvoterende med utgangspunkt i plenumsavgjørelsene i Rt. 1997 side 1821, og i Rt. 2002 side 1618 som jeg nettopp har referert til, angitt straffbarhetsnormen på følgende måte:

"I Rt. 1997 side 1821 er på side 1826 rettspraksis oppsummert slik at det bare er de grove forhold som rammes. Det er vist til Ot.prp.nr. 29 (1980–1981), som i forbindelse med tilføyelsen av annet punktum i § 135a, presiserer at det bare er 'ytringer av kvalifisert krenkende karakter som vil bli rammet'. I Rt. 2002 side 1618 er dette på side 1624 utdypet dit hen at utsagn som 'oppfordrer eller gir tilslutning til integritetskrenkelser', vil kunne være av en slik karakter. Det samme gjelder om utsagnene 'innebærer en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd'."

- (29) Ved bedømmelsen av hva som er kvalifisert krenkende, vil altså ytringenes karakter av å være en grov nedvurdering av en menneskegruppe være avgjørende. Jeg kan ikke se at anknytningen til gruppens "menneskeverd" utgjør noen særlig begrensning av området for det straffbare. Nedvurderinger som bygger på hudfarge eller etnisitet, retter seg klart mot menneskeverdet.

- (30) I Rt. 2007 side 1807 kom en enstemmig Høyesterett med utgangspunkt i den siterte normen til at ytringene som ble pådømt i den saken, var straffbare, jf. avsnitt 46. Vurderingen bygget på at tiltalte dels hadde "oppfordret eller gitt sin tilslutning til klare integritetskrenkelser mot jøder", jf. avsnitt 42, dels hadde gitt "uttrykk for en slik nedvurdering av jøders menneskeverd at straffeloven § 135a må komme til anvendelse", jf. avsnitt 43. Som det fremgår, ble konklusjonen trukket uten at det i premissene ble foretatt noen detaljert avveining av forholdet til ytringsfriheten.

- (31) Etter min oppfatning ligger imidlertid foreliggende sak slik an at man ikke uten videre kan anvende den angitte normen direkte slik som i 2007-avgjørelsen, og løse straffbarhetsspørsmålet bare ved å bedømme grovheten i utsagnet. Straffbarhetsvurderingen krever at det først tas stilling til hvor grensen for ytringsfriheten går for den type utbrudd saken gjelder. Hvorvidt tiltaltes utsagn etter en slik bedømmelse kan karakteriseres som en grov nedvurdering av fornærmedes menneskeverd, vil i så måte mer fremstå som et navn på resultatet enn et verktøy for den konkrete fastsettelsen av terskelen for det straffbare.

- (32) Både i forarbeidene til den nye bestemmelsen i Grunnloven § 100 og til endringene i straffeloven § 135a i 2005, er det forutsatt at straffbarhetsterskelen ved rasehets i alminnelighet skal ligge noe lavere enn det som ble lagt til grunn i Rt. 2002 side 1618. Som jeg straks skal komme tilbake til, taler mye for at terskelen for å kunne anvende straff på den rene sjikane av diskriminerende karakter ligger enda lavere, selv om det i rettspraksis generelt sett er etablert en rommelig margin for smakløse ytringer.

- (33) En oppfatning av at det alminnelige grunnlovsvernet ikke må gå for langt på dette området er kommet til uttrykk i Innst. S. nr. 270 (2003–2004) fra Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité. Innstillingen ble behandlet forut for endringene i straffeloven § 135a i 2005. Komitéflertallet peker på viktigheten av at dette straffebudet setter nødvendige grenser for kvalifisert krenkende uttalelser som hetser minoritetene. Deretter heter det i pkt. 4.5.1:

”Flertallet understreker i denne sammenheng at terskelen for hva som kan regnes som kvalifisert krenkende uttalelser i rettspraksis kan synes noe høy.”

- (34) I den senere proposisjonen til endringene i § 135a bemerket departementet at det fant grunn til å utvide bestemmelsens rekkevidde slik at den gir et mer omfattende vern mot diskriminerende og hatefulle ytringer, jf. Ot.prp. nr. 33 (2004–2005) side 187. Endringene gjaldt tre konkrete punkter som det ikke er grunn til å komme nærmere inn på her. For så vidt gjelder spørsmålet om selve straffbarhetsnormen ble endret, nøyer jeg meg med å vise til uttalelsene i spesialmotivene til lovforslaget, jf. proposisjonen side 214. Der heter det:

”Departementet har ikke endret terskelen i bestemmelsens ordlyd for hvor krenkende ytringen må være for å rammes av § 135 a. Bestemmelsen vil fortsatt etter omstendighetene måtte tolkes innskrenkende av hensyn til ytringsfriheten. Tidligere rettspraksis i tilknytning til bestemmelsen vil fremdeles være av betydning for tolkningen, men denne må ses i lys av signalene som er gitt i St.meld. nr. 26 (2003–2004) og Innst. S. nr. 270 (2003–2004) s. 20 flg. om forholdet til den nye grunnlovbestemmelsen om ytringsfrihet, se nærmere kapittel 17.1.3 ovenfor. Som nevnt i kapittel 17.1.6.8 kan det imidlertid være naturlig å tillegge konteksten som ytringen inngår i, noe større betydning for hvordan ytringen skal tolkes enn etter dagens rettspraksis.”

- (35) Idet stortingsmeldingen og komitéinnstillingen som det er vist til, dels påpekte at en lavere straffbarhetstærskel ville være grunnlovsmessig, dels påpekte at den terskel som rettpraksis hadde lagt seg på syntes ”noe høy”, må det etter min oppfatning legges til grunn at lovgiver med 2005-endringene har forutsatt at domstolene i sin praktisering av bestemmelsen skal anvende en noe lavere terskel enn den som har vært lagt til grunn i tidligere avgjørelser.

- (36) En slik forståelse fremkommer nokså klart i forarbeidene til den tilsvarende bestemmelsen i § 185 i den nye straffeloven av 2005, jf. Ot.prp. nr. 8 (2007–2008). Der sies det på side 249, under henvisning til inkorporeringen av rasediskrimineringskonvensjonen i norsk rett og uttalelsene jeg nettopp har gjengitt vedrørende endringene av § 135a i 2005, følgende:

”På bakgrunn av de lovendringene som nylig er gjennomført, legger departementet til grunn at utfallet av Rt. 2002 side 1618 (Sjølie-saken) ville ha blitt et annet nå, og at avgjørelsen ikke lenger gir uttrykk for gjeldende rett på dette området. Departementet har lagt denne rettsoppfatningen til grunn for lovforslaget som fremmes. Dersom det etter at denne proposisjonen blir lagt frem blir avsagt avgjørelser som tyder på at terskelen ikke er senket i tråd med det som er lagt til grunn her, vil departementet vurdere å foreslå lovendringer som gjør det klart at terskelen for straff skal være lavere.”

- (37) Selv om disse uttalelsene i relasjon til § 135a må bedømmes som et etterarbeid, og som derfor har begrenset rettskildemessig vekt, bekrefter de hva jeg nettopp har lagt til grunn

om lovgivers forutsetning om at domstolene i nye avgjørelser anvender en lavere terskel enn tidligere. Hvor terskelen nærmere skal ligge er det imidlertid ikke sagt noe om.

- (38) For avgjørelsen av saken her er det ikke nødvendig å angi hvilke grenser som nå skal gjelde i sin alminnelighet på dette feltet. Tiltaltes utsagn er som allerede flere ganger nevnt, fremsatt som sjikane uten annet formål enn å nedverdige den fornærmede ut fra hans hudfarge. Ytringene er fremsatt i en sammenheng der yrkesutøveren er avhengig av respekt fra gjester og publikum. Situasjonen har ikke hatt noe til felles med den kjerneverdi ytringsfriheten skal beskytte, nemlig det frie ordskiftet. Det er ikke noe ved anledningen som ligner på en slik sammenheng. Utsagn som i vår sak, nyter i så måte et beskjedent grunnlovsværn – om noe vern overhodet vurdert opp mot diskrimineringsvernet. Jeg bedømmer etter dette utsagnene slik at de innebærer en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd, slik Høyesterett i 2007 side 1807 avsnitt 33 oppsummerte som et kriterium for straffansvar.
- (39) Straffebudet har som formål å bekjempe rasefordommer og gi vern mot diskriminering. Bestemmelsens betydning på et område av samfunnslivet der rasistiske uttalelser formodes å være hyppig forekommende, ville bli – om ikke illusorisk, så i et hvert fall vesentlig svekket – dersom ansatte i serviceyrker ikke skulle nyte et strafferettslig vern mot den type krenkelser som tiltaltes utsagn innebærer.
- (40) Jeg kan med dette slutte meg til de tidligere retters konklusjon om at tiltaltes uttalelser rammes av straffeloven § 135a. Jeg tilføyer at min konklusjon ville blitt den samme om rettstilstanden – tersklene – hadde blitt beholdt uforandret ved den siste endringen av bestemmelsen.
- (41) Tiltalte var beruset på gjerningstidspunktet. Forsvarer har antydnet at forsett ikke kan fingeres med hensyn til at ytringene er rasistisk motivert. Det er i den forbindelse gjort gjeldende at tiltalte verken før eller etter gjerningstidspunktet har hatt de holdninger straffebudet skal ramme.
- (42) Synspunktet kan ikke føre frem. Tiltaltes motiv er ikke avgjørende for straffbarheten. Bedømt som edru ville tiltalte ha forstått uttalelsenes nedvurderende karakter. Det spiller for straffansvaret ingen rolle at han som edru ikke ville ha kommet på tanken å opptre på samme måte.
- (43) Anken må etter dette forkastes.
- (44) Jeg stemmer for denne

DOM :

Anken forkastes.

- (45) Dommer **Endresen:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (46) Dommer **Bårdsen:** Likeså.
- (47) Dommer **Bergsjø:** Likeså.
- (48) Dommer **Tjomsland:** Likeså.

(49) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Anken forkastes.

Riktig utskrift bekreftes: